

century, some aspects of high school students and young people's gaming have been considered in the context of peoples' pastime and leisure.

Internet is a global computer network which brings together computers in a single information system. It has become an integral part of modern society and rapidly spread across education, trade and services creating new forms of communication and learning. The powerful flow of new information, use of computer technologies and spreading of games have a great impact on the education of children and adolescents. Computer addiction, as a psychological addiction, is rapidly spreading across Ukraine. It can be defined as an individual's pathological craving for work and / or time spending with the computer. Due to the fact that computer addiction presents a social danger, the author considers its common forms, risks and negative consequences for teenagers.

Analysis of different approaches to the study of addictive behaviors allows concluding that one of the mechanisms of computer addiction is transference of emotional relationships from the living object to the unanimated object. The risk of computer addiction arises in early adolescence that is characterized by teenagers' peculiar reactions.

Keywords: computer addiction, game addiction, adolescents, social network, online communication, video games.

Відомості про автора

Курцева Тетяна Володимирівна, пошукач кафедри прикладної психології Харківського Національного Університету імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна.

Kurtseva, T.V., PhD student, Dept. of applied psychology, V.N. Karazin National University of Kharkiv, Kharkiv, Ukraine.

E-mail: tatianakurceva@mail.ru

УДК 32.019.5.372.881.1.59.99

Луньов В.Є.

ПСИХОЛОГІЯ ЕТНО-СОЦІАЛЬНОЇ ДИСТАНЦІЇ ГРУП ПІВДЕННО-СХІДНОГО ПОРУБІЖЖЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ УСВІДОМЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ

Луньов В.Є. Психологія етно-соціальної дистанції груп південно-східного порубіжжя України в контексті усвідомлення проблеми безпеки. У статті наведено результати дослідження зміни соціальної дистанції в усвідомленні жителів зони проведення Антитерористичної операції (АТО) та вимушених переселенців по відношенню до окремих регіонів України та інших країн. Питання про зміну соціальної дистанції розглядається в контексті переживання проблеми безпеки. Автор висловлює думку про те, що в часи проведення військових дій та в конфліктах з ознаками громадянського протистояння питання соціально-культурної, релігійної, мовної та іншої детермінації мають, ймовірно, декларативний характер, у той час як групова поведінка регулюється переважно питаннями усвідомлення безпеки групи, з якою у індивіда існує усталена позитивна ідентифікація.

Результати спостережень та аналізу досліджень дозволяють дійти висновку про існування специфічної порубіжної етнічної ідентичності та локусу орієнтації етносу у порубіжних (прикордонних) регіонах.

Ключові слова: порубіжна психологія, соціальна дистанція, жителі АТО, вимушені переселенці, східне українське порубіжжя, південне українське порубіжжя.

Лунев В.Е. Психология этно-социальной дистанции групп юго-восточного пограничья Украины в контексте осознания проблемы безопасности. В статье приведены результаты исследования изменения социальной дистанции в осознании жителей зоны проведения антитеррористической операции (АТО) и вынужденных переселенцев в отношении отдельных регионов Украины и других стран. Вопрос об изменении социальной дистанции рассматривается в контексте переживания проблемы безопасности. Автор высказывает мнение о том, что при проведении военных действий и в конфликтах с признаками гражданского противостояния вопросы социально-культурной, религиозной, языковой и другой детерминации имеют, вероятно, декларативный характер, в то время как групповое поведение регулируется в основном вопросами осознания безопасности группы, с которой у индивида существует устоявшаяся положительная идентификация.

Результаты наблюдений и анализа исследований позволяют сделать вывод о существовании специфической пограничной этнической идентичности и локуса ориентации этноса в пограничных регионах.

Ключевые слова: пограничная психология, социальная дистанция, жители АТО, вынужденные переселенцы, восточное украинское пограничье, южное украинское пограничье.

Постановка проблеми. Буття особистості та групи завжди протікає в просторі між певними межами: межами тіла, території, зрештою в екзистенціальних межах. Пограничність людського буття вдало висвітлено Г. Зіммеlem: «Цінність і зміст життя і кожної його години ... лежать між тим, що вище, і тим, що нижче; кожна думка знаходиться між мудрішою і більш дурною, всяке володіння чимось між тим, що було більшим і більш обмеженим, будь-яке діяння між більшим і меншим за значущістю, достатністю, моральністю. Ми постійно орієтуємося ... на те, що «над нами» і «під нами», на праве або ліве, більше чи менше, сильне або слабке, краще або гірше. Межа вгору і межа вниз є для нас орієнтирами в нескінченному просторі нашого світу» [1].

Сучасні етно-національні тенденції та кризові явища в українському суспільстві сприяють підвищенню зацікавленості вітчизняних і зарубіжних дослідників до проблеми порубіжжя (прикордоння). Виклики сьогодення засвідчують, що важливим як в науковому, так і практичному плані залишається проблема усвідомлення меж / кордонів «свого» і «чужого», постійності / мінливості меж ідентичності, дистанції, самоусвідомлення, простору та меж групи, в якій індивід відчуває себе безпечно та захищено.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується запропонована стаття. Проблема психологічних особливостей експансії людиною соціального простору набуває великого значення в сучасній соціальній та етнічній психології. Очевидно, що соціалізація особистості має етнічну та регіональну специфіку, взаємообумовлену процесами певного соціального дистанціювання. Зазначене приводить нас до необхідності переосмислення проблеми психології порубіжжя.

Феноменологія порубіжжя в контексті етнічної психології вдало вивчається науковцями з Польщі (А. Квятковська [2], П. Шарота [9] та ін.). Контекст українського порубіжжя, його психологічні та ментальні чинники розкриваються в дослідженнях М.П. Крилова, О.О. Гриценко [3]. Однак слід констатувати відсутність комплексних досліджень психології українського порубіжжя на рівні окремих дисертаційних та монографічних досліджень.

Мета статті полягає у визначенні динаміки соціальної дистанції в усвідомленні жителями південно-східного порубіжжя України. Акцентувати увагу на ролі усвідомлення чинників безпеки/небезпеки/захищеності в процесі етно-соціального дистанціювання.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ми маємо за мету акцентувати увагу на важливій функції межі / кордону: висловлювати зовні те, що знаходиться всередині і одночасно обмежувати «певну» сутність в її зіткненні з «іншою». Межа / кордон покликана конституювати «свій» простір, систематизувати уявлення про простори «Свого» і «Чужого». Відокремленість від *не*-простору – найважливіша властивість простору. У ряді випадків сам простір інтерпретується за цим принципом «(зі староіндійського *gajas* «простір» при *gjatī*, «простягає», та з індоєвропейського, «проводити лінію», «різати», «окреслювати»; від латинського *regions*, «небесні лінії»)» [5].

У наших попередніх дослідженнях ми акцентували увагу на тому, що специфічні національні форми передавання інформації, необхідної для просторової стабільності та культурної інтегрованості етносу, сприяють консолідації етнічної культури та відокремлюють один етнос від інших етнічних груп, забезпечують внутрішню цілісність, своєрідність й унікальність цієї етнічної культури. Власне, за рахунок цього і збереглася українська ідентичність в часи багатоміжової національної нерівності. За цим же механізмом наразі і відбувається етноцентризція популяції порубіжних регіонів України. Стигматизація, таким чином, призводить до ще більшої етноцентризції. Пропонуємо розглядати зазначену феноменологію в контексті поняття: порубіжжя, прикордоння, кордон, ідентичність. Результати спостережень та аналізу досліджень з психології, етнографії, історії, культурології, дозволяють дійти висновку про існування специфічної *про*-кордонної етнічної ідентичності та локусу орієнтації етносу у порубіжних і прикордонних регіонах, замішаних на специфічних історико-культурних цінностях і тлумаченні національно-значущих подій, етнічної конкуренції тощо.

О. Брескый та О. Брестська, узагальнюючи результати дослідження прикордоння і прикордоння ("frontier studies", "border studies", "boundary studies"), констатують, що цілісної теорії порубіжжя не існує [за: 3].

Хоча терміни прикордоння і порубіжжя часто міняються місцями у вживанні, багато елементів прикордоння (зони, які знаходяться біля політичного кордону) можуть бути використані в порубіжжі, яке може не мати чіткої прив'язки до географічного простору біля фізичного кордону. Порубіжжя, на відміну від прикордоння, більше носить уявний, символічний, соціальний вимір і швидше прив'язується до соціального місця ... теорія прикордоння все частіше починає взаємодіяти з теорією порубіжжя» [3].

Невід'ємною частиною проблеми прикордоння є її компонента, пов'язана з ідентичністю. При цьому дослідження території порубіжжя (прикордоння) все частіше не обмежуються вузькою смугою по обидва боки кордону (державного, адміністративно-територіального). Більш продуктивним виявляється розуміти під порубіжжям значно більші простори, які коректніше називати порубіжними [4].

«Кордон» розглядається як перехідна зона, до якої можна застосувати термін фізичної географії «екотон» [4]. Цікавою виявляється спроба аналізу зазначеного в континуумі «кордон – екотон – гео-екотон – етнос- порубіжжя», що знайшло місце в наших окремих дослідженнях.

Наша принципова позиція в аналізі проблем військових конфліктів, які мають регіональний / прикордонний вимір, полягає в необхідності врахування так званої порубіжної психології населення. Зокрема, важливим є феномен усвідомлення безпеки/небезпеки, що вимагає акцентування не лише на питаннях високого порядку, таких як ідеологія, скільки на питаннях, які детермінують можливості існування людини та групи. Інакше кажучи, спираючись на ієрархію потреб А. Маслоу, в умовах загрози

існування індивіда та групи, з якою він себе ідентифікує, акценти в задоволенні потреб зміщуються з вищого рівня до базових.

Безпека – поняття багатогранне, проте часто його зміст та семантика протиставляється поняттю загрози. Зазвичай говорять про два типи загроз: явних, реальних, які, як правило, пов'язуються з сепаратистськими рухами і існуванням прикордонних проблем між суміжними державами, і латентних, пов'язаних з наявністю територіальних претензій. В рамках теорії «інтегрального сприйняття загрози» (У. Стефан і К. Стефан) [8] виділено чотири типи загроз, що впливають на формування забобонів і упереджень, які, на нашу думку, самі собою не призводять до військових чи громадських конфліктів, проте, поєднуючись чи асоціюючись з негативним досвідом взаємодії груп в минулому, та з посиленням дій в теперішньому, що інтерпретуються як небезпека та загроза існуванню групи, можуть виступати в якості провокативної моделі. Отже, це такі типи загроз:

1. Реальна загроза з боку аутгруп - це загроза політичної та економічної самостійності інгрупи (наприклад, військова загроза) і загроза фізичного або матеріального благополуччя інгрупи та її представників (наприклад, їх здоров'ю). Говорячи про цей вид загрози, автори приділяють особливу увагу сприйняттю загрози, оскільки саме воно може призвести до упереджень, незалежно від того реальна загроза чи ні.

2. Символічна загроза стосується сприйняття групових відмінностей в нормах, цінностях, віруваннях і настановленнях. Даний вид загроз, у першу чергу, є загрозою світогляду груп, вони виникають в силу того, що представники інгрупи вірять в моральну справедливість і універсальність власної системи цінностей. Чим більше цінності і традиції інгрупи будуть схильні до блокування з боку аутгрупи, тим більш негативними будуть настановлення по відношенню до аутгрупи.

3. Міжгрупова тривожність – виникає, оскільки представники тієї чи іншої спільності, в тому числі етнічної, в процесі міжгрупової взаємодії завжди бояться негативних наслідків для себе.

4. Страх негативних стереотипів або упереджень з боку членів іншої групи. Стереотипи відображають ступінь загрози, яка сприймається чи надходить з боку зовнішньої групи, оскільки їх основною функцією є регуляція своєї поведінки при взаємодії з членами аутгруп. Сутність загрози - страх негативних наслідків контакту, який створюється негативними стереотипами [6].

З метою визначення специфічних форм соціальної дистанції (жителів АТО, вимушених переселенців зі сходу України та жителів Півдня України) нами було проведено соціально-психологічне дослідження. Соціальна дистанція у ньому розглядається як прояв соціальної довіри та відчуття безпеки. Це певна готовність суб'єкта вступати з «соціальним іншим» у відносини співпраці і партнерства, з визнанням «соціального іншого», якщо це не представляє соціальної, культурної, етнічної, фізичної чи іншої загрози.

Метою даного дослідження було уточнити особливості усвідомлення жителями АТО, переселенцями, жителями Півдня України соціальної дистанції у сприйнятті «в групі» і «поза групою» різних груп українців та інших країн, що так чи інакше пов'язуються з війною на Сході.

В якості психодіагностичного інструментарію був використана Шкала соціальної дистанції Богардуса [7]. Інструкція до Шкали соціальної дистанції Богардуса була модифікована нами та використана з метою визначення соціальної дистанції у сприйнятті досліджуваними наступних об'єктів аналізу:

1. Донбас (ми виокремили Донбас зі Сходу України, оскільки є суттєві підстави не ототожнювати менталітет донбасівців з харків'янами та жителями рубежів інших областей).

2. Центральна Україна.

3. Західна Україна.

4. Південна Україна.

5. Північна Україна.

6. Київ (виокремлено як столицю та місце, в якому зосереджені важелі політичного впливу на долю держави).

7. Росія.

8. Сполучені Штати Америки.

9. Європейський союз.

У дослідженні ми давали інструкцію респондентам визначити соціальну відстань щодо себе та своєї найближчої групи по відношенню до зазначених дев'яти об'єктів аналізу шляхом шкалювання свого ставлення у наступний спосіб:

+3 - Бажаю бачити представників цих груп в якості найближчих родичів, партнерів по шлюбу тощо.

+2 - Бачу як близьких друзів.

+1 - Бачу як до сусідів.

0 - Бачу як колег / співробітників.

-1 - Бачу як лише співгромадян.

-2 - Бачу лише як туристів.

-3 - Взагалі заборонив би приїздити до моєї країни.

Нас цікавив зміст ставлення до досліджуваних об'єктів респондентів до подій на сході України (до початку АТО) – як вони це можуть згадати (рис. 1), та вже в теперішньому – за часів АТО (рис. 2).

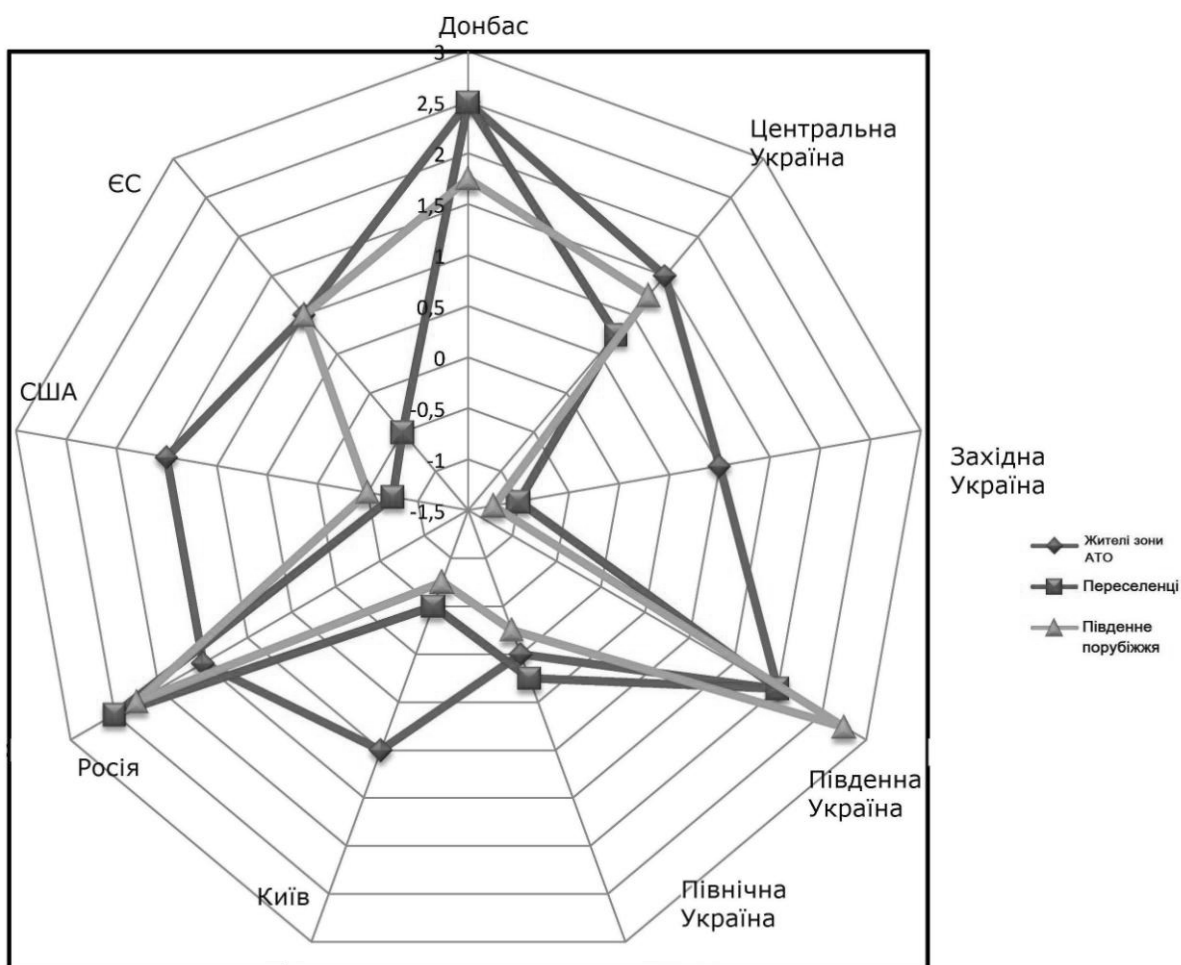

Рис. 1. Усвідомлення соціальної дистанції респондентами до АТО

В цілому, аналіз графічних даних дозволяє стверджувати про достатньо позитивне ставлення респондентів до різних етно-регіональних груп українців та інших держав до проведення АТО.

Достовірних відмінностей у ставленні різних прикордонних груп українців до досліджуваних об'єктів – інших українців та держав – не виявлено.

Можна констатувати певною мірою достатню групову згуртованість.

Насправді це може свідчити про існування одного усталеного інформаційного поля та унітарність менталітету різних груп українців за умов мирного часу, коли не існує загрози існуванню популяції / регіональної групи, коли на прикордонні спокій. Лише у досліджуваних жителів АТО була помітна тенденція до високого позитивного ставлення до жителів Півдня України на рівні створення родини та створення близьких дружніх стосунків.

За часів військового конфлікту в зоні АТО слід констатувати значно більшу кількість відмінностей у сприйнятті різними групами прикордонних українців, інших українців та інших держав, які певною мірою пов'язані з динамікою військового конфлікту в східній Україні.

Виявлено численні достовірні відмінності у ставленні різних груп українців до досліджуваних об'єктів. За часів військового конфлікту ставлення переміщених осіб до Півдня України відрізняється більшою позитивністю, ніж у жителів АТО. Власне, у самих південних українців підвищилося позитивне ставлення до своєї етнічної групи.

Ставлення Південних українців відрізняється більшою позитивною динамікою до Північних українців, ніж у переміщених осіб. У південних українців також достовірно більше позитивне ставлення до Європейського союзу.

Констатовано більше позитивне ставлення переміщених осіб до США, ніж у жителів АТО.

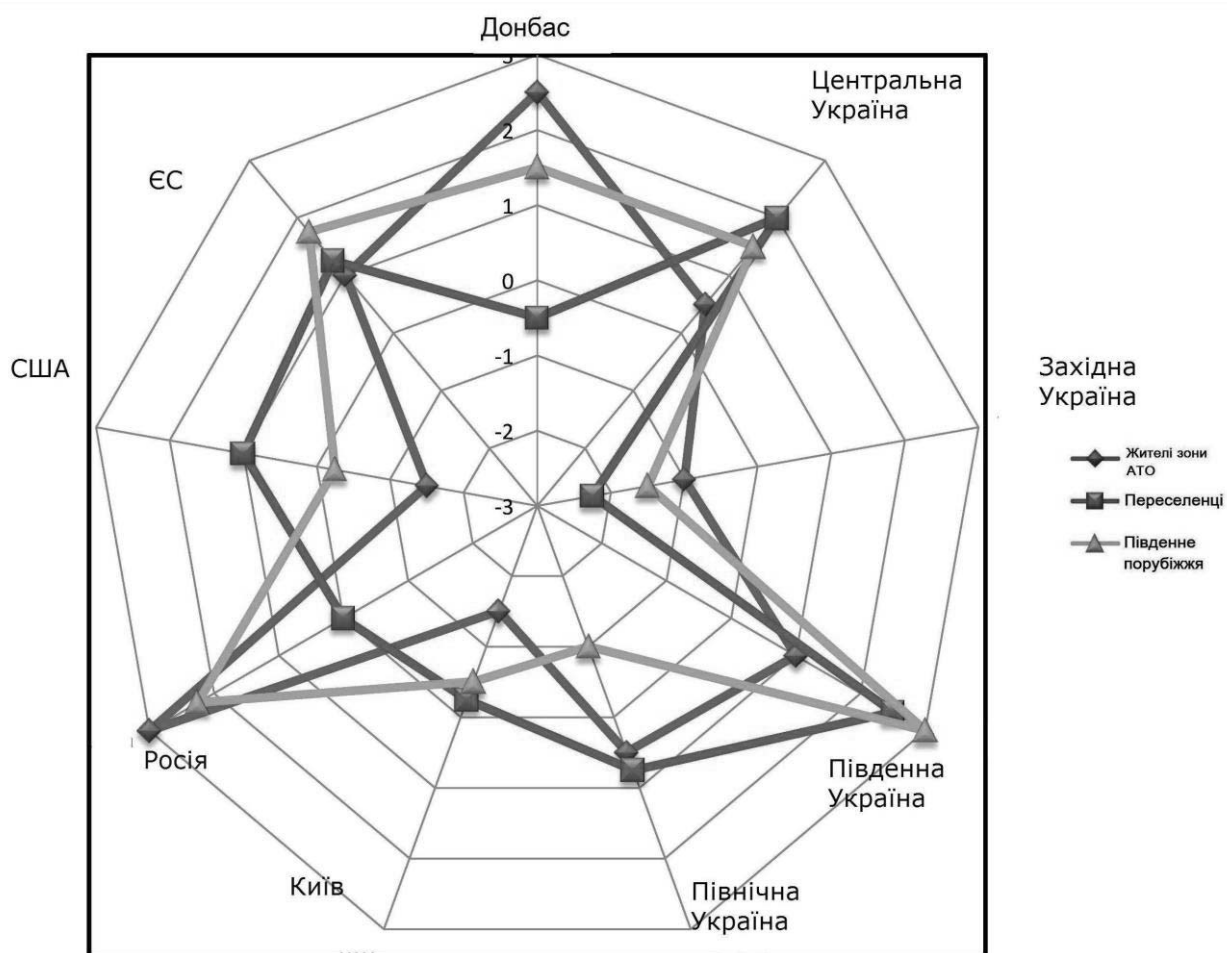

Рис. 2. Усвідомлення соціальної дистанції респондентами під час АТО

Нарешті, важливим у дослідженні було визначення динаміки – зміни усвідомлення свого ставлення до досліджуваних об'єктів респондентами трьох контрольних груп (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка соціальної дистанції в усвідомленні досліджуваних до регіонів України та інших країн до проведення АТО та під час АТО

	Донбас	Центральна Україна	Західна Україна	Південна Україна	Північна Україна	Київ	РФ	США	ЄС
АТО	0	0.3	0.3	0	0	0	0	Збільшення дистанції	Збільшення дистанції
Переселенці	Збільшення дистанції	Збільшення дистанції	Збільшення дистанції	1.8	1.0	0.5	2.9	1.5	1.6
Жителі південного порубіжжя	0.4	0.4	1.0	1.0	1.0	0.4	0.2	0.2	0.5

В цілому, аналізуючи зміни у ставленні досліджуваних трьох груп до різних етнічних популяцій українців, до самих себе та інших країн, що задіяні у військовому конфлікті на сході України, можна

констатувати (на рівні достовірних відмінностей за t-критерієм Стюдента) наступні зміни у порівнянні до АТО та в наш час:

1. Жителі АТО усвідомлюють більшу соціальну дистанцію - значно гірше почали ставитися до США та ЄС.

2. Вимушено переміщені особи усвідомлюють більшу соціальну дистанцію з Зоною АТО, разом з тим дистанція збільшилася і до Заходу України. Покращилося ставлення до Центру України.

3. Достовірних відмінностей в усвідомленні дистанції до та за часи АТО у досліджуваних з Півдня України не виявлено.

Отримані результати підтверджують припущення про те, що найбільший вплив на контактність з іншими популяціями українців та представниками інших країн, що так чи інакше задіяні у конфлікті, зазнали жителі АТО та переміщені особи.

Цілком зрозумілим є факт погіршення ставлення у жителів АТО до США та ЄС. Разом з тим дивує факт, та водночас і радує, що, принаймні, у опитаних респондентів не встановлено факту погіршення ставлення (збільшення соціальної дистанції) до інших груп українців, зокрема Західних та Північних. Насторожує факт погіршення ставлення та збільшення соціальної дистанції досліджуваних - переміщених осіб – до західних українців.

Ключовим питанням подальших досліджень мають бути аспекти взаємного ставлення переселенців та приймаючих регіонів в контексті розуміння не природи етнічних/культурних/мовних розбіжностей, а питання спільної безпеки.

Висновки. Результати спостережень та аналізу досліджень з психології, етнографії, історії, культурології дозволяють дійти висновку про існування специфічної порубіжної етнічної ідентичності та локусу орієнтації етносу у порубіжних і прикордонних регіонах, замішаних на специфічних історико-культурних цінностях і тлумаченні національно-значущих подій, етнічної конкуренції тощо.

Представлено результати емпіричного дослідження динаміки усвідомлення соціальної дистанції. В цілому, аналізуючи зміни у ставленні досліджуваних трьох груп до різних етнічних популяцій українців, до самих себе та інших країн, що задіяні у військовому конфлікті на сході України, можна відмітити зміни у порівнянні до АТО та в наш час: жителі АТО усвідомлюють більшу соціальну дистанцію – значно гірше почали ставитися до США та ЄС. Вимушено переміщені особи усвідомлюють більшу соціальну дистанцію з Зоною АТО, разом з тим дистанція збільшилася і до Заходу України. Покращилося ставлення до Центру України. Достовірних відмінностей в усвідомленні дистанції до та за часи АТО у досліджуваних з Півдня України не виявлено.

Результати пілотажного дослідження дозволяють екстраполювати його контекст на більш широке коло етно-національних проблем.

Перспективи подальших досліджень. У роботі закладено ідею, яка потребує емпіричної верифікації про те, що в часи проведення військових дій в конфліктах з ознаками громадянського протистояння питання соціально-культурної, релігійної, мовної та іншої детермінації мають, ймовірно, декларативний характер, у той час як групова поведінка, переважно, регулюється питаннями усвідомлення безпеки групи, з якою у індивіда існує усталена позитивна ідентифікація.

Список використаних джерел

1. Зиммель Г. Избранное / Г. Зиммель: В 2 т. Т.2. Созерцание жизни. – М., 1996. – 456 с.
2. Kwiatkowska Anna. Problemy metodologiczne w badaniach międzykulturowych i kulturowych / Anna Kwiatkowska // Psychologia Społeczna. 2014. – tom 9 1 (28) . – P. 8–27.
3. Крылов М. П., Гриценко А. А. Региональная и этнокультурная идентичность в российско- украинском и российско- белорусском порубежье: историческая память и культурные трансформации / М. П. Крылов, А.А. Гриценко // ЛАБИРИНТ. Журнал социально-гуманитарных исследований – 2012. – № 2. – С. 28 – 42.
4. Lunov, Vitalii, The Phenomenon of Genetic Similarity as Factors of Political Socialization // SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2636188>
5. Мифы народов мира: Энциклопедия в 2 т. Т.2 / Гл. ред. Токарев С. – М., 1994. – 893 с.
6. Стефаненко, Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко – М.: Аспект Пресс, 2004. – 368 с.
7. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности. / Г. У. Солдатова.– М.: Смысл, 1998. – С. 40-63.
8. Stephan, W. G., Stephan, C. W. An integrated Threat Theory of Prejudice / W. G. Stephan, C. W. Stephan II Reducing prejudice and discrimination / ed. by. S. Oscanp: Lawrence Erlbaum associates, Mahwah, New Jersey, 2000. -P. 23-44.
9. Szarota, Piotr. Przyjaźń pod mikroskopem. Problemy metodologiczne w badaniach nad funkcjonowaniem relacji przyjacielskich / Piotr Szarota // Psychologia Społeczna. 2014 tom 9 1 (28) P. 28–36.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Zimmel G. Izbrannoe: V 2 t. T.2 Sozertsanie zhizni. - M., 1996. – 456 s.
2. Kwiatkowska Anna. Problemy metodologiczne w badaniach międzykulturowych i kulturowych / Anna Kwiatkowska // Psychologia Społeczna. 2014. tom 9 1 (28) P. 8–27.

3. Kryilov M. P., Gritsenko A. A. Regionalnaya i etnokulturnaya identichnost v rossiysko- ukrainom i rossiysko-beloruskom porubezhe: istoricheskaya pamyat i kulturnye transformatsii // LABIRINT. Zhurnal sotsialno-gumanitarnykh issledovaniy # 2, 2012. S. 28 – 42.
4. Lunov, Vitalii, The Phenomenon of Genetic Similarity as Factors of Political Socialization // SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2636188>
5. Mifyi narodov mira: Entsiklopediya v 2 t. T.2 / Gl. red. Tokarev S. — M., 1994. — 893 s.
6. Stefanenko, T. G. Etnopsihologiya / T. G. Stefanenko - M.: Aspekt Press, 2004. - 368 s.
7. Soldatova G.U. Psihologiya mezhetnicheskoy napryazhennosti. – M.: Smyisl, 1998. – S. 40-63.
8. Stephan, W. G., Stephan, C. W. An integrated Threat Theory of Prejudice / W. G. Stephan, C. W. Stephan II Reducing prejudice and discrimination / ed. by. S. Oscanp: Lawrence Erlbaum associates, Mahwah, New Jersey, 2000. -P. 23-44.
9. Szarota, Piotr. Przyjaźń pod mikroskopem. Problemy metodologiczne w badaniach nad funkcjonowaniem relacji przyjacielskich / Piotr Szarota // Psychologia Społeczna. 2014 tom 9 1 (28) P. 28–36.

Lunov, V.Ye. Psychology of ethno-social distancing of groups in Ukrainian south-east borderlands in the context of safety. The article presents the results of research on social distancing of ATO (anti-terrorist operation) residents and internally displaced persons from certain regions of Ukraine and other countries. Social distance changing is considered in the context of individuals' security perception. The author suggests that during the armed conflicts with the signs of a civil war, the social, cultural, religious, linguistic and other identities are likely to be declarative, while group behaviors are mostly regulated by the levels of security perceived by the group with which the individuals identify themselves.

The results of observations and research analysis allow suggesting the existence of a specific borderland ethnic identity and locus of orientation among borderland (border regions) ethnos.

Keywords: borderland mentality, social distance, ATO residents, displaced persons, eastern Ukrainian borderlands, southern Ukrainian borderlands.

Відомості про автора

Луньов Віталій Євгенійович, кандидат психологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник, Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Lunov Vitalii Ye., PhD, Associate Professor, Leading Research Fellow, G.S. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: lunov_vitaliy@ukr.net

УДК 159.9:008

Москаленко В.В.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНКУЛЬТУРАЦІЯ

Москаленко В.В. Соціалізація як інкультурація. У статті проаналізовано сутність феномену інкультурації через змістовні характеристики його структурних складових. Показано зв'язок понять «аккультурація» і «соціалізація». Визначено теоретичні підходи до вивчення інкультурації. Основну увагу приділено аналізу змістовних характеристик когнітивного, афективного та конативного компонентів інкультурації, розглядається їх конфігурація, в якій визначено домінуючу функцію конативного компоненту. Зроблено висновок, що процес інкультурації більшою мірою визначається змінами, пов'язаними з культурною ідентичністю, яка визначає стратегії засвоєння культури нового середовища, а також типи кросс-культурних процесів у суспільстві. Описано моделі зміни культурної ідентичності: асиміляція, інтеграція, сепарація, маргіналізація.

Ключові слова: соціалізація, імміграція, мігранти, переселенці, інкультурація, культурна трансмісія, аккультурація, міжкультурна адаптація, інтеграція, асиміляція, сепарація, маргіналізація.

Москаленко В.В. Социализация как инкультурация. В статье анализируется проблема инкультурации, в частности, выясняется сущность этого феномена, рассматриваются характеристики его структурных компонентов. Показана связь инкультурации с процессом социализации личности. Определены теоретические подходы в изучении инкультурации. Основное внимание уделено анализу содержательных характеристик когнитивного, аффективного и конативного компонентов инкультурации, рассматривается их конфигурация, в которой доминирующую функцию выполняет конативный компонент. Сделан вывод, что процесс инкультурации в большей степени детерминирован изменениями, связанными с культурной идентичностью, которая определяет стратегии усвоения новой культуры, а также типы кросс-культурных процессов в обществе. Описаны модели изменений культурной идентичности: ассимиляция, интеграция, сепарация, маргинализация.

Ключевые слова: социализация, иммиграция, переселенцы, инкультурация, культурная трансмиссия, аккультурация, межкультурная адаптация, интеграция, ассимиляция, сепарация, маргинализация.

Постановка проблеми. У широкому розумінні інкультурація – це процес освоєння культури даною спільністю чи суспільством. У цьому плані інкультурація є однією з важливих функцій соціалізації особистості, бо без освоєння людиною різноманітних практик культури, зокрема й практик передачі від покоління до покоління соціального досвіду, неможливе становлення соціальності людини, оформлення її в